

MEDBESEDILNI KRIPTOGRAM V *POMLADNEM DNEVU* CIRILA KOSMAČA

Z opombo o dveh izpuščenih poglavjih v prvi knjižni izdaji *Pomladnega dneva* 1953 in z revijalno objavo *Poti v Tolmin* s podnaslovom *Izpuščeno poglavje iz Pomladnega dne* istega leta je pisatelj zastavil uganko o drugem poglavju, ki je brez ohranjenih virov ni mogoče zanesljivo rešiti, vendar spodbuja različne domneve, sočasno branje vseh Kosmačevih besedil in medbesedilno analizo. Izhajajoč iz domneve, da je *Ozimina* drugo izpuščeno poglavje iz *Pomladnega dneva*, analiziram razmerje med besediloma, pri čemer se medsebojno osvetljuje in opomenjata.

Ciril Kosmač, medbesedilnost, kriptogram, *Pomladni dan*, *Ozimina*

With the footnote about two omitted chapters in the first book edition of *Pomladni dan* in 1953 and with the publication of *Pot v Tolmin* with a subtitle *Izpuščeno poglavje iz Pomladnega dne* (*The omitted chapter from Pomladni dan*) in a journal the same year, the author set up a puzzle about the second chapter, which cannot be reliably solved without preserved sources. However, this enigma gives impetus for various hypotheses, simultaneous reading of all Kosmač's texts, and intertextual analysis. Departing from the hypothesis that *Ozimina* is the second omitted chapter of *Pomladni dan*, the author analyzes the relationship between the two texts, in the process of which the texts shed light on each other and imbue each other with meaning.

Ciril Kosmač, intertextuality, cryptogram, *Pomladni dan*, *Ozimina*

Proza Cirila Kosmača dobiva v luči sodobnejših pristopov zanimivo aktualizacijo. Z novejšimi pristopi pojmem dvoje: poudarek na recepciji in medbesedilno branje. Kosmačev celoten opus, v katerem se večkrat pojavljajo liki z istimi imeni in podobnimi lastnostmi ter se ponavljajo v njegovih besedilih že uporabljeni stilemi, je mogoče brati kot en sam tekst. Pri tem se besedila medsebojno osvetljujejo in opomenjajo.

Zdaj vemo, da tekst ni zaporedje besed, iz katerega bi izžareval en sam, na neki način teološki pomen, ampak je prostor s številnimi dimenzijami, v katerem se povezujejo in si nasprotujejo raznolika pisanja. Toda nobeno od njih ni izvorno: tekst je tkivo citatov, ki izhajajo iz tisoč različnih žarišč. [...] Toda obstaja neko mesto, na katerem je ta mnogoterost združena, in to mesto ni avtor, kakor se je govorilo doslej, to mesto je bralec.¹

¹ BARTHES 1995: 23.

Postavitev bralca v ospredje razmerja z besedilom, tj. dejanja branja namesto dejanja pisanja, ne spreminja samo preučevanja, temveč dobiva s tem nove razsežnosti tudi besedilo samo. Kdo je bralec? Po Searlu je od njega odvisen status besedila; bralec odloči, da je literarno, s tem da ga kot takšno sprejme.² Bralec, ki mu literarna veda prisoja tolikšen pomen, ni naiven ali neveden dejavnik branja. V razmerje bralca-preučevalca z besedilom so vtkana različna dognanja literarne vede. Nov način sprejemanja besedil ni razvrednotil ali celo pregnal starejših pristopov in postopkov, le prenesel jih je v druge funkcije. Novi pogledi pa imajo smisel, če ne prinašajo samo novih postopkov, temveč z njimi nova dognanja in prevrednotenje dosedanjih.

Sodobne medbesedilne teorije so se razvile po naslonitvi na Bahtinov pojem dialoščnosti; pojem medbesedilnosti je prva uporabila in definirala Julia Kristeva: »Tout texte se construit comme mosaïque de citations, tout texte est absorption et transformation d'un autre texte. A la place de la notion d'intersubjectivité s'installe celle d'intertextualité, et la langage poétique se lit, au moins, comme double.«³

Z radikalizacijo vloge razlike med označencem in označevalcem ostane neskončna veriga označevalcev, ki z neprestanim razlikovanjem zastopajo drug drugega. Označenec se pri tem izgublja in pomen razpršuje. Spreminjajo se tudi vsa časovna razmerja v življenju besedil. Trditvi o času kot obvezni sestavini resničnosti (in umišljene resničnosti) ter o ireverzibilnosti časa ostajata aksiomatični, vendar je v žarišču bralčev čas v dejanju branja. Začetek besedila ni v zvezi z njegovo genezo ali prvim izidom, temveč ga določa branje, zato je v ospredju sinhroni vidik preučevanja. Kljub omenjenemu naj bi bile v preučevanje vtkanе tudi vse prejšnje osvetlitve besedila. Prav tako nas poleg recepcije zanima literarna produkcija, tj. ne izgubimo stika z okoliščinami nastanka in objave besedil, še posebno, če osvetljujejo razmerja med njimi.

Teorija medbesedilnosti se je na Slovenskem zelo razvila od 80. let dalje, predvsem v literarnoteoretičnih razpravah Marka Juvana. Neposredni povod za moje delo je uganka, ki jo je zastavil Ciril Kosmač v Opombah k prvi knjižni izdaji *Pomladnega dneva* 1953: »Pisatelj je v tej ljudski izdaji svojega Pomladnega dne izpustil dve poglavji in črtal nekaj razpoloženskih in esejističnih odstavkov, a drugod je spet marsikaj predelal in razširil.«⁴

Besedilo z naslovom *Pomladni dan* je prvič izšlo leta 1950 v reviji *Novi svet*.⁵ Leta 1953 je izšla knjiga z naslovom *Pomladni dan* in v reviji *Naša sodobnost* krajša pripoved *Pot v Tolmin*, in sicer s podnaslovom *Izpuščeno poglavje iz Pomladnega dne*.⁶ Čeprav sta v Opombah k prvi knjižni izdaji *Pomladnega dneva*

² SEARLE 1995: 146–149.

³ KRISTEVA 1969: 146. »Vsako besedilo je mozaik citatov, vsrkavanje in spreminjanje drugih tekstov. Namesto razmerja med subjekti se uveljavi medbesedilnost in poetični jezik beremo vsaj dvojno.« (Prev. M. Mercina.)

⁴ *Pomladni dan* 1953, 173.

⁵ V šestih nadaljevanjih, razdeljeno na I., II. in III. del. Poglavja niso označena.

⁶ *Naša sodobnost* 1953, 589–615.

navedeni dve izpuščeni poglavji, ni pozneje nobeno Kosmačevo besedilo imelo takšne oznake. Med podrobno jezikovnoslogovno analizo *Pomladnega dneva* 1953 in s sočasnim branjem vseh Kosmačevih besedil sem prišla do zaključka, da je drugo izpuščeno poglavje najverjetneje *Ozimina*.

Slog pojmem kot sredstvo za oblikovanje sporočila. Eno od osnovnih vprašanj v zvezi z jezikovnoslogovno analizo je, kako podrobna naj bo, saj pomeni umetnostni jezik prevrednotenje vseh jezikovnih sredstev in so tudi drobnejše oblike slogovno relevantne. Za besedila Cirila Kosmača v največji meri velja trditev H. P. Bayerdörfferja: »Pisec anticipira reakcije recipienta in jih skuša krmiliti s stilističnimi operacijami. Koncipirano besedilo aktualizira tisto obliko, ki bo uresničenje tiste intencije na najboljši možni način. Čeprav omenjeni procesi ne potekajo vedno na najboljši možni način, smemo izhajati iz predpostavke, da pisec v nasprotju z govorcem (v govorni komunikaciji) sukcesivno rešuje naloge, ki jih postavlja formuliranje, in s tem optimiranje v načrtovanem umetniškem procesu vzpostavlja z visoko stopnjo zavesti, da torej med drugim elemente jezikovnega vedenja med seboj primerja in prve tekstne zasnove korigira in preformulira.«⁷

Med analizo *Pomladnega dneva* sem sledila ponovitvam vseh polnopomenskih besed iz prvih štirih odstavkov besedila in pri tem ugotovila, da ima vsaka beseda svojo zgodbo v razmerju z drugimi. Tak do podrobnosti ubran zapis je podoben pisanju skladbe. Za Cirila Kosmača je primerjava toliko verjetnejša, če upoštevamo, da so mu bili notni zapisi domači že v otroštvu. Otroci so za očeta zborovodja prepisovali partiture.⁸ Analiza ne pokaže, da bi bile tako premišljeno in podrobno oblikovane vse sestavine besedila, temveč samo nekatere, predvsem tiste, ki so pomembnejše za sprejem besedila.

Pomladni dan v revijalni izdaji 1950 imam za izvorno besedilo (najmanj) trem besedilom – *Pomladni dan* 1953, *Pot v Tolmin* in *Ozimina*. Kakšna je razlika med revijalno in knjižno izdajo *Pomladnega dneva*? Po izidu predelanega in razširjenega *Pomladnega dneva* 1953, ki je za pisateljevega življenja nespremenjen izšel še večkrat, velja besedilo 1950 za nedokončano. V *Opombah v Pomladnem dnevu* 1953 sta navedeni dve izpuščeni poglavji, vendar se to ne nanaša na izpust dveh poglavij iz *Pomladnega dneva* 1950. Primerjava števila strani v revijalni in knjižni objavi pokaže, da je besedilo 1953 obsežnejše. Njegovi trije deli (I., II. in III.) so razdeljeni na poglavja (7 + 7 + 4). Primerjava je relativna, ker strani v reviji in knjigi niso enake; opazujemo lahko le razmerje med obsegom posameznih delov.

	1950	1953
I. del:	16 strani = 17 %	84 strani = 48 %
II. del	40 strani = 42 %	48 strani = 27 %
III. del	39 strani = 41 %	43 strani = 25 %
SKUPAJ:	95 strani = 100 %	175 strani = 100 %

⁷ BAYERDÖRFFER 1967: 256.

⁸ Po pripovedovanju Cirilovega brata Vlada Kosmača, ki še hrani nekaj notnih zapisov.

Pomladni dan 1953 je obsežnejši zaradi predelave in širitve I. dela. Ni razloga, da ne bi verjeli Opombam 1953 o dveh izpuščenih poglavjih in podnaslovu *Izpuščeno poglavje iz Pomladnega dne* ob prvi objavi *Poti v Tolmin*, vendar je edina možnost za dve dodani/izpuščeni poglavji med leti 1950 in 1953, tj. v nikoli objavljenem besedilu med revijalno in knjižno izdajo *Pomladnega dneva*. Pri podrobnem primerjanju besedil *Pomladni dan* 1950 in 1953 je mogoče opaziti veliko manjših popravkov v vseh treh delih. Odlomek je iz besedila 1950; kar je v oklepaju, je dodano v izdaji 1953.⁹

Teta Anca, ki je služila za kuharico v Gorici in (ki) je (bila) prav tiste dni prišla k mami na obisk, je bila res prava (živa) pratika. Vso vas je imela v mezincu (, kakor se reče).

Opomba »je predelal in razširil« pomeni večje posege v besedilo; vse takšne spremembe so v I. delu besedila. Toliko obsežnejši je zaradi dodanih oseb in dogodkov. To so: vrnitev pripovedovalca domov, srečanje in pogovor s teto o očetovi obleki, harmoniju, uri in tetinem gluhem srcu; beg pripovedovalca čez mejo v Jugoslavijo, med katerim ga spremlja oče, in njun pogovor med potjo; slovesna večerja z zavezniškimi oficirji v kavarni Union, ko prijatelj (pisatelj) pove za očetovo smrt. Dodani so vsi dogodki ob materini smrti in vsi dogodki, povezani z Briko – v izdaji iz leta 1950 ni ne tega lika ne dogodkov, ki so v zvezi z njo.

V besedilu 1950 ima pripovedovalec drugačne lastnosti, je posmehljiv in ciničen. Navajam iz *Pomladnega dneva* 1950, v katerem je izlet na Vranjek po pripovedovalčevi vrnitvi iz zapora takole opisan:

Njena¹⁰ roka je bila zelo topla, potna in drhteča, ali pa se je samo meni zdelo, da drhti. Čutil sem na tilniku njen vroči dih in nehote sem pomislil na besede, ki sem jih večkrat slišal: Nezakonsko seme prej dozori.¹¹

V *Pomladnem dnevu* 1953 ni ničesar, kar bi bilo mogoče razumeti kot Kadetkino prebujajočo se čutnost in telesno približevanje. Takšne lasnosti dobi v »razširjenih« delih besedila *Pomladni dan* 1953 nova junakinja Brika. Njeno čutno približevanje občuti kot nekaj motečega in jo zavrne.

Besedilo *Pot v Tolmin* je bilo napisano med letoma 1950 in 1953 kot del *Pomladnega dneva*, vendar nato izločeno in že prvič objavljeno samostojno. Znano je, da se tematsko navezuje na 3. in 4. poglavje *Pomladnega dneva* 1953.¹² V 3. poglavju oče in pob žagata drva. Modrijanovo zlobno namigovanje na njihovo revščino očeta tako razjezi, da po pogovoru s sinom sklene: »Kar jutri bova vzela pot pod noge in šla v Tolmin, da se takoj dogovoriva na gimnaziji. Slišal sem, da je ravnatelj Furlan in da ni slab človek.«¹³ *Pot v Tolmin* je pripoved o tem, kako gresta

⁹ *Pomladni dan* 1950, 611; *Pomladni dan* 1953, 53.

¹⁰ Kadetkina.

¹¹ *Pomladni dan* 1950, 613.

¹² CESAR 1981: 120, 128.

¹³ *Pomladni dan* 1953, 40.

oče in pob zgodaj zjutraj na pot. Med večurno hojo mu oče pripoveduje zgodbe o osebah v dolini in obžaluje, ker ni pisatelja, da bi jih napisal. Na začetku 4. poglavja je pogovor z ravnateljem.

Dogodki v obeh besedilih so časovno zaporedni. Drugo izpuščeno poglavje, domnevno *Ozimina*, ni s *Pomladnim dnevom* v tako razvidnem razmerju kot *Pot v Tolmin*. Nedvomno je bilo drugo izpuščeno poglavje dodano in nato izločeno iz I. dela *Pomladnega dneva*, saj se II. in III. del v *Pomladnem dnevju* 1950 in *Pomladnem dnevju* 1953 razlikujeta le po drobnih posegih v besedilo, v njih ni spremenjenih ali dodanih oseb in dogodkov. Omemba dveh izpuščenih poglavij pomeni, da je leta 1953 drugo besedilo obstajalo in ga je pisatelj nameraval objaviti. Kaj se je kasneje zgodilo z njim? Možnosti je več. Pisatelj bi ga lahko uničil; lahko bi ga predeloval in objavil; iz njega bi lahko nastalo več samostojnih krajših besedil. Vse možnosti (in še druge) so verjetne, vendar brez ohranjenih rokopisov ali drugih virov ni mogoče dati prednosti nobeni. To dejstvo pomeni spodbudo za branje celotnega Kosmačevega opusa, še posebej po letu 1950, in iskanje medbesedilnih razmerij, najprej eksplicitnih in potem bolj prikritih, kriptogramskih.

Razdelitev besedila na tri dele je v *Pomladnem dnevju* povezana z dvojnimi potekom časa: od jutra do večera v pomladnem dnevju leta 1945 in z vračanjem spomina pripovedovalca v tri življenjska obdobja.¹⁴ Vsa tri so povezana z zgodovinskimi okoliščinami.

I. del: »Prvič sem se zbudil zdavnaj pred zoro, še sredi polne noči.«¹⁵ – Spominja se mladosti. Fašizem v Italiji.

II. del: »Prislonil sem brzostrelko za vrata in spet legel.«¹⁶ – To je nekaj ur kasneje, še vedno pred zoro. Spominja se dogodkov v zgodnjem otroštvu. Prva svetovna vojna.

III. del: »Ko sem se drugič zbudil, je bil svetel dan.«¹⁷ – Maja 1945. Prvi dnevi po kapitulaciji Nemčije.

V kasnejših delih Cirila Kosmača, v *Ozimini* in *V gaju*, se mladostnik kot pomemben lik besedila pojavlja iz pripovedovalčevega spomina. Obe sta izšli leta 1959.¹⁸ Predmet analize bo *Ozimina*, ker je njeno razmerje s *Pomladnim dnevom* in *Potjo v Tolmin* za medbesedilno analizo zanimivejše. Leta 1959 je pisatelj izpraznil predale. Izšla so še besedila: *Kovač in hudič*, *Tantadruj*, *Medvejke*, *Ringaraja* in *Utrinki iz ječe*.

Vrnimo se k izhodiščni trditvi o zavestnem in podrobnem oblikovanju. Leta 1953 so obstajala tri besedila: *Pomladni dan* 1953, *Pot v Tolmin* 1953 in (domnevno) *Ozimina*, ki je prvič izšla leta 1959. Kaj jih povezuje? Poleg lika pripovedovalca in spomina na dogodke v »pobovi« mladosti, ki vsi spadajo v I. del

¹⁴ Spomin je po Helgi GLUŠIČ (1975: 68) gibalo pripovedovanja.

¹⁵ *Pomladni dan* 1953, 3.

¹⁶ *Pomladni dan* 1953: 85.

¹⁷ *Pomladni dan* 1953: 131.

¹⁸ *Ozimina*, *Delo* 64 (1959), 6–7; *V gaju*, *Obzornik* 1959, 177–182.

Pomladnega dneva, je znak medsebojne pripadnosti vseh treh besedil posebna vloga podobe z reko in nebom nad njo.

Začetek *Pomladnega dneva*, prvi štirje odstavki, imajo v njem posebno vlogo, zato ta del besedila imenujem Uvod.¹⁹ Zanj je značilna pomenska zgostitev in polivalentnost; njegove sestavine se ponavljajo v celotnem besedilu in pri tem prevzemajo različne vloge.

Tisti pomladni dan je bil lep, svetel in zveneč, kakor iz čistega srebra ulit. (1. odstavek)

Res je, da so se mrki oblaki grenkih doživetij večkrat pripodili na jasno nebo mojega spomina, res je, da so stare in nove bolečine dokaj pogosto zamolklo butale ob steno mojega srca, res je, da so se včasih vzdignili vrtinci nekdanjih viharjih mladostnih čustev, res je, da so se na dnu hladnega tolmana življenjskega spoznanja vzdihovaje obračali težki kamni potopljenih hrepenenj – toda vse to ni zasenčilo, ni pomendralo, ni izpodkopalo in ni raztrgalo široke in globoke njive mojega miru. O, ne! Vse, kar se neukročene in nezadoščene divja po mojih notranjih temah, ni moglo odplaviti te dragocene, rodovitne zemlje, ki jo je vame naplavila, plast za plastjo, petintrideset let dolga, največkrat kalna in razburkana reka bridkih preizkušenj. (2. odstavek)

Tisti pomladni dan je bil torej resnično lep, svetel in zveneč, kakor iz čistega srebra ulit. (3. odstavek)

In prav takšna je bila Kadetka, ki se je tako nepričakovano oglasila v njem. (4. odstavek)

Podoba z reko in nebom v Uvodu usmerja razumevanje besedila. Nebo je podoba spomina, valovi, vrtinci, tolmoni in potopljeni kamni, ki sestavljajo podobo reke, so metafora za mladostnikovo doživljanje. Kalna in razburkana reka, ki poplavlja, vendar pušča rodovitne naplavine, je podoba življenjskih preizkušenj. Preizkušnje so v pripovednih sestavinah *Pomladnega dneva* aktualizirane kot preizkušnje posameznika in skupnosti. Podoba reke v Uvodu ima osebno in družbeno konotacijo.

V *Pomladnem dnevu* 1950 se podoba z reko in oblaki prvič in edinkrat pojavi šele v II. delu besedila kot metafora za italijansko ofenzivo. V *Pomladnem dnevu* 1953 se podoba reke z oblaki prvič pojavi na prvi strani besedila v 2. odstavku. S številnimi delnimi pojavitvami (kot konkretna reka Idrijca ali kot posamezne lastnosti reke, vtikane v različne podobe) se od začetka do zadnjega odstavka v besedilu oblikuje zgodba o reki, ki usmerja razumevanje besedila in, kot bomo videli, odpira medbesedilne odnose. Reka ima samo dvakrat razpoznavno družbeno konotacijo: v Uvodu (v *Pomladnem dnevu* 1953) in v omenjeni podobi italijanske ofenzive med I. svetovno vojno v II. delu (*Pomladni dan* 1950 in *Pomladni dan* 1953).

Na začetku *Poti v Tolmin*, sredi 3. odstavka, je podoba neba:

¹⁹ *Pomladni dan* 1953, 3. Z veliko začetnico (Uvod) pišem zato, da se izognem dvoumnosti.

Pod tistim temno modrim pokrovom so se poganjali oblaki različnih sivin, toda podobnih oblik, kakor so si pač podobna bitja istega rodu. In za poba so to bila živa bitja, nekakšne fantastične plemenite živali, nekakšni splašeni silni konji. [...] Neutrudno, strastno, nagonsko so se zaganjali v vse kote, kakor bi se hoteli za vsako ceno prebiti izpod dušечеlega pokrova svinčenega neba.²⁰

S podobo neba je vzpostavljeno eksplicitno medbesedilno razmerje med *Pomladnim dnevom* 1953 in *Potjo v Tolmin*. V obeh besedilih je na začetku oblikovana podoba (reka in nebo : nebo) kot projekcija doživljanja. Podoba neba je s podobo reke in neba v razmerju dela s celoto. Ko iščemo drugo izpuščeno poglavje, smo predvsem pozorni na to, ali ima v kakšnem drugem besedilu podobno vlogo reka, tj. drugi del podobe. S podobo reke in neba v *Pomladnem dnevnu*, s podobo neba v *Poti v Tolmin* in z omembo dveh izpuščenih poglavij je Ciril Kosmač oblikoval zapleten kriptogram, ki sega v tri omenjena besedila.

Ozimina je edino Kosmačevo besedilo, v katerem ima reka podobno vlogo, kot jo ima v *Pomladnem dnevnu*: pojavlja se kot Idrijca ali kot podoba z osebno in družbeno konotacijo. *Pot v Tolmin* bi lahko neopazno zlepili s *Pomladnim dnevom*, *Ozimina* pa ima na začetku besedila poseben uvod:

Nekatere zgodbe so skoraj neverjetne. Zvenijo kakor bridke pravljice. Tudi ta bo takšna. A naj le bo. In če jo bodo nekoč res brali samo kot pravljico, potem bodo takrat otroci lepo živeli na tem lepem svetu.²¹

Pripovedovalec se spominja nekaterih dogodkov v svoji mladosti, »dvaindvajsetega leta, komaj nekaj dni po fašističnem pohodu na Rim«. Pob že več dni opazuje, kako Modrijanov hlapec povečuje travnik. V strugo Idrijce nekaj metrov stran od brega zabija pilote, jih prečno povezuje s hlodi in protjem ter za branom nalaga kamenje. S tem pomika tok Idrijce proti Ravničarjevemu svetu na drugi strani struge in spodjeda njegove tri topole. Modrijanovo pogoltnost obsoja сосед Temnikar. Pob posluša njegove samogovore o Ravničarjevi ljubezni do Otilije in topolov. Temnikar se boji posledic Modrijanove pogoltnosti in glasno razmišlja o neizbežnosti revolucije.

Revolucija je kakor povodenj. Ena kaplja dežja in še ena kaplja in še ena, pa je curek. Potem pa curek in še eden in še eden, pa že teče kakor studenček. Potem pa studenčki v studence, studenci v potoke, potoki v reko, reka pa čez bregove in tukaj je povodenj, ki vse opere in vse obriše.

Pobu razlaga, zakaj pride do revolucije. »Ko se nečloveške krivice naberejo, se zberejo kakor vode. Tedaj zahrumi in se začne valiti, in tukaj je revolucija, ki pobriše vso človeško grdobijo.« In takrat bo šel tudi Modrijan. Visel bo. »[...] Revolucija ga bo.«

Ravničar ne bo dovolil, da bi mu voda spodnesla topole, ki jih ima za svoje otroke. Sam jih bo posekal. Pob je »ves iz sebe«. »Jih že seka. Svoje sinove seka!

²⁰ *Naša sodobnost* 1953, 589.

²¹ *Ozimina, Delo* 64 (1959), 6–7.

[...] To je revolucija.« Temnikar napoveduje Modrijanu maščevanje vaščanov za vse krivice: »Tako bo. In potem boš visel.« Pob je priča, ko karabinjerji s kiji pobijejo najprej Ravničarja in nato še Temnikarja, ki se je zavzel zanj. Po teh dogodkih pob zaprosi: »O bog, ozri se na nas! Ali ne vidiš, kako trpimo? Daj, naj pride vojna. In naj pride tudi revolucija.«

Reka je v *Ozimini* podoba revolucije in ima izrazito družbeno konotacijo. Dogajanje je opisano kot neobvladljivo in krvavo, vendar tudi neizbežno. Temnikar z njo zagrozi Modrijanu in ga hkrati svari, naj prej odneha. Mladostnikov odnos do nje je bolj zapleten. Razume jo kot vsako nasilno dejanje, tudi nad svojimi lastnimi otroki. Ko se nasilje in kaotično dogajanje stopnjujeta, pa prosi boga zanjo, kar je mogoče razumeti kot njeno moralno upravičenost.

Razumevanje besedila usmerjata naslov *Ozimina* in uvod vanj. Zvrstna oznaka *Ozimize* kot »bridke pravljice« je nesmiselna in ironična. »Povodenj« v *Ozimini* je ponovitev podobe poplavljaljoče reke iz Uvoda v *Pomladnem dnevu*. »[P]jetin-trideset let dolga, največkrat kalna in razburkana reka bridkih preizkušenj«²² je v *Ozimini* aktualizirana kot revolucija – kaotična in nasilna.

S sočasnim branjem vseh Kosmačevih besedil postanejo razvidnejša tudi eksplicitna razmerja med *Potjo v Tolmin*, *Ozimino* in pripovedjo *V gaju*. Tema vseh treh je mladostnikovo spoznavanje.

Pot v Tolmin: »Tista pot se je pobu vtisnila v spomin. Pa saj je bila tudi spomina vredna, ker je bila dolga in čudna ter je šla skozi nova doživetja v nova spoznanja.«²³

V gaju: »Stal sem nepremično in brez sleherne misli. Nenadoma pa se je zgodilo nekaj čudnega: vso dolino, ki je bila obsijana s soncem, je preblisnila še močnejša luč, kakor je sonce samo. Bilo je, kakor bi se zabliskalo spoznanje.«

Spoznanje o revoluciji v *Ozimini* ima za razliko od spoznanj v *Poti v Tolmin* in *V gaju* izrazito družbeno konotacijo. Kot »življenjska preizkušnja« je v najtesnejšem, vendar kriptogramskem razmerju s *Pomladnim dnevom*.

Na vprašanje, kaj se je zgodilo z drugim izpuščenim poglavjem tudi na koncu razprave ne moremo odgovoriti drugače kot z domnevami. Najmanj verjetno je, da bi ga pisatelj uničil. Verjetnejša je domneva, da je izpuščeno poglavje predelal in objavil z naslovom *Ozimina*. Enako verjetna je tretja domneva, po kateri je v izpuščenem poglavju zasnova za dve kasnejši besedili: *Ozimina* in *V gaju*.

Viri in literatura

I

Ciril KOSMAČ, 1950: Pomladni dan. *Novi svet*. 603–639, 805–824, 922–928, 1014–1030, 1098–1111.

– – 1953a: *Pomladni dan*. Ljubljana: Prešernova družba. [Opombe]

²² *Pomladni dan* 1953, 3.

²³ *Pot v Tolmin*, 589.

- 1953b: Pot v Tolmin. *Naša sodobnost*. 689–615.
-- 1959a: Ozimina. *Delo* 64. 6–7.
-- 1959b: V gaju. *Obzornik* 3. 177–182.

II

- Roland BARTHES, 1995: Smrt avtorja. *Sodobna literarna teorija. Zbornik*. Ljubljana: Krtina. 19–23.
- H. P. BAYERDÖRFFER, 1967: *Poetik als sprachtheoretisches Problem*. Tübingen: Niemeyer.
- Ivan CESAR, 1981: *Poetika pripovedne proze Cirila Kosmača*. Prev. Mojca Mihelič. Ljubljana: MK.
- Helga GLUŠIČ, 1975: *Pripovedna proza Cirila Kosmača*. Ljubljana: SM.
- Marko JUVAN, 1990: Medbesedilnost recepcije. *Imaginarij Kersta pri Savizi v slovenski literaturi*. Ljubljana: Literatura.
- Marko JUVAN, 2000: *Intertekstualnost*. Ljubljana: DZS.
- Julia KRISTEVA, 1969: *Seméiotike: recherche pour une sémanalyse*. Pariz.
- John R. SEARLE, 1995: *Logični status fiksijskega diskurza. Zbornik*. Ljubljana: Krtina. 143–155.